

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: 'Umbruch in der Weltwirtschaft. Dieglobale Strategie'

Ruigrok, W.

Citation

Ruigrok, W. (1988). Boekbespreking van: 'Umbruch in der Weltwirtschaft. Dieglobale Strategie'. *Acta Politica*, 23: 1988(2), 258-259. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449667>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449667>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

punt dat mensen een levensplan hebben waarvan de mate van verwerkelijking bepalend is voor hun 'dispositional autonomy'. Deze veronderstelling speelt een centrale rol in zijn theorie: zij maakt de (h)erkenning van externe negatieve en innerlijke belemmeringen van autonomie mogelijk en vormt de rechtvaardiging voor (sterk) paternalisme. Nu lijkt het mij zonder meer juist, dat er mensen zijn die een levensplan koesteren, en dat er mensen zijn die weloverwogen voor een aantal centrale waarden gekozen hebben en trachten deze zo integer mogelijk gedurende hun leven hoog te houden. Tevens kan ik dit uitgangspunt als normatief ideaal ook volledig onderschrijven. Maar om het, zoals Young neigt te doen, als een bruikbare empirische generalisatie te beschouwen, dat lijkt mij onverstandig. Hoe bepaalt men overigens wat iemands levensplan is? Wanneer men door paternalistische interventie de 'dispositional autonomy' van iemand wil waarborgen dan zal men toch enigszins nauwkeurig moeten kunnen vaststellen welke waarden belangrijk zijn in zijn levensplan. Het gevaar is levensgroot aanwezig dat deze waarden vooral door de betreffende paternalist ingevuld zullen worden. Young stapt er voorts wel erg snel overheen dat eventuele levensplannen niet altijd even ondubbelzinnig en consistent zijn. Sommige strevingen in het leven kunnen onoplosbaar strijdig met elkaar zijn (integriteit en carrière; avontuur en zekerheid; in Youngs vermelde voorbeeld: liefde en emancipatie) en zullen dit blijven óók na de door Young aanbevolen zelfreflectie om er achter te komen wat men nu werkelijk in het leven wil (p. 57). Ik denk, resumerend, dat Young zijn pleidooi voor een positieve autonomieconceptie te veel gebaseerd heeft op de wankle vooronderstelling dat mensen levensplannen koesteren. De lezer die dit uitgangspunt niet deelt zal weinig uit *Personal autonomy* kunnen onderschrijven.

H. T. Blokland

Folker Fröbel, Jürgen Heinrichs en Otto Kreye, 'Umbruch in der Weltwirtschaft. Die globale Strategie: Verbilligung der Arbeitskraft/Flexibilisierung der Arbeit/Neue Technologien', Rowohlt, Reinbek bei Hamburg 1986.

In 1977 baarden Folker Fröbel, Jürgen Heinrichs en Otto Kreye veel opzien met de verschijning van hun boek *Die neue internationale Arbeitsteilung*. Het boek beoogde een verklaring te geven enerzijds voor de economische crisis van de industrielanden en anderzijds voor de toenemende industriële productie in veel ontwikkelingslanden.

De kern van het betoog in 1977 luidt dat de crisis in het kapitalistische wereldstelsel in werkelijkheid een crisis is van het naoorlogse groei- en accumulatiemodel. Dit model moet gezien worden als een klassencompromis tussen werkgevers en werknemers: gedoseerde loonstijgingen dienden te leiden tot een constant hoog niveau van economische groei, werkgelegenheid en winsten. Juist als gevolg van de bijna volledige werkgelegenheid en de hoge winsten konden vakbewegingen

echter effectief hoge looneisen stellen. Het winstpeil en de sociale consensus die aan het model ten grondslag lag brokkelden hierdoor geleidelijk af.

Deze ontwikkeling vormde volgens de auteurs de belangrijkste oorzaak dat het kapitaal uit de industrielanden ging zoeken naar andere locaties voor het opzetten van produktiefaciliteiten. Dit proces, waarbij er verandering komt in de traditionele verdeling van de wereld in enerzijds enkele industrielanden en anderzijds een groot aantal grondstoffenproducenten, en dat bovendien leidt tot een opsplitsing van de productie in verschillende deelprocessen op verschillende locaties ter wereld, werd door de auteurs in 1977 de tendens naar een 'nieuwe internationale arbeidsdeling' gedoopt.

De verschijning van *Die neue internationale Arbeitsteilung* is van grote betekenis geweest. In tegenstelling tot veel andere auteurs in die jaren benadrukten Fröbel, Heinrichs en Kreye het structurele karakter van de economische crisis sinds het begin van de jaren zeventig. Bovendien koppelden ze in hun analyse de roep om verhoging van de flexibiliteit en verlaging van de produktiekosten aan een verandering van de organisatievorm van de deelprocessen. Zo gingen ze uitgebreid in op de schrijnende arbeidsomstandigheden in veel ontwikkelingslanden.

Met *Umbruch in der Weltwirtschaft* willen Fröbel, Heinrichs en Kreye, bijna tien jaar na het verschijnen van *Die neue internationale Arbeitsteilung*, de stand van zaken opmaken van de ontwikkelingen na 1975, en kijken in hoeverre de conclusies die ze in 1977 trokken nog houdbaar zijn. Hiertoe voeren ze de drie deelstudies die in 1975 aan hun bevindingen ten grondslag lagen opnieuw uit, nu voor de periode 1975 tot 1983.

De eerste deelstudie documenteert en analyseert de verplaatsing van de Westduitse textielindustrie in de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig. In deze periode is het aandeel van de ontwikkelingslanden voor textiel en kleding in de binnenlandse consumptie in de industrielanden snel gestegen (van resp. 1% naar 3% en 2% naar 10%). Deze ontwikkeling ging gepaard met een afnemende werkgelegenheid in de textiel- en kledingindustrie in de Bondsrepubliek Duitsland zelf, terwijl de werkgelegenheid bij Westduitse dochterondernemingen in deze sector in de ontwikkelingslanden juist toenam.

In het tweede deelonderzoek staat de productie en werkgelegenheid in Westduitse dochterondernemingen (met uitzondering van de textiel- en kledingindustrie) buiten de EG na 1975 centraal. Nog altijd vertonen Westduitse ondernemingen de tendens het buitenlandse aandeel in de productie te vergroten. Dit blijkt onder meer uit het gestegen aandeel van de werkgelegenheid bij Westduitse dochterondernemingen buiten de EG in de totale werkgelegenheid van de Westduitse ondernemingen. Tussen 1975 en 1983 is dit percentage gestegen van 12% tot 17%.

De derde deelstudie onderzoekt ten slotte de productie in ontwikkelingslanden en concludeert dat ontwikkelingslanden hun betekenis als produktielocatie allerm minst hebben verloren. In de automobiel- en de elektronika-industrie heeft de verplaatsing naar de ontwikkelingslanden zich sinds het midden van de jaren zeventig voortgezet, vooral als gevolg van de toename van het aantal exportproductiezones in ontwikkelingslanden met een exportgerichte strategie.